

celých sto let, bránili se Bratří celou řadou apologií, psaných především B. Lukášem. On sám prošel těžkým nebezpečím jednak při onom novoročním slyšení v Praze, jednak úskokem kořistnického pána Sudy v Janovicích nad Úhlavou, který se ho zmocnil, aby vymohl na Bratřích vysoké výkupné nebo aby jej vydal královským úřadům (1515). Lukáš však z jeho úkladů vyvázl. Vavřinec Krasonický i Tůma Přeloucký pokračovali vedle něho v literární činnosti na obranu Jednoty. Do vlastních řad volali Starší ku pokání pastýřskými listy kněží i lidu. Nastalé zkoušky v nich vykládali jako třešení, jímž Bůh chce Jednotu očistit od nevěrnosti a probudit k nové opravdovosti víry a života. B. Lukáš nevynechával ve svých napomenutích a výzvách k nápravě bratrskou šlechtu, třeba Bratří v těžké době potřebovali tím více její ochrany. Život položil za své vyznání B. Ondřej Polívka v Kutné Hoře (1511), odpíraje poklonu svátosti oltářní. Smrti stěží ušel statečný bratrský kněz Jiřík Volynský ve Strakonících; o málo že nebyl umořen hladem (1513). Smrti krále Vladislava (1516) poklesla však moc královská v Čechách tak, že pronásledování ustalo a Bratří opět požívali delší čas pokoje.

V těchto a následujících letech dokončil B. Lukáš svou práci při budování Jednoty, zatím co větším starší Bratří jako Prokop († 1507) a Starší moravských sborů B. Tůma († 1518) odcházeli z tohoto života. B. Lukáš uplatnil ve službách Jednoty své bohoslovecké vzdělání, kterého nabyl na pražské universitě, jejímž byl (stejně jako B. Krasonický) bakalářem. Plně studoval církevní učitele, při čemž mu bylo stálým prubířským kamenem Písmo, a to již i Starý Zákon. Především jeho prací byla Jednota vyvedena z nebezpečí, že se stane sektou zahleděnou do sebe samé. Uvědomila si nově svou sounáležitost s obecnou církví křesťanskou, třeba ji Lukáš zároveň upevňoval v jejích zásadách od římského katolictví odlišných a vybudoval i po zevní stránce v církve zcela samostatnou. V její službě napsal více než sto spisů, vydal dvakrát Nový Zákon, upravil jí podle husitských vzorů katechismus pro nejmenší (Dětské otázky) i katechismus pro vyspělejší, složil na 150 duchovních písní, z nichž některé vyšly již ve zpěvníčku z roku 1501, přičinil se o její první kancionály (1505, 1510), rozvedl její řády liturgické. V těch se přiklonil k pevnějším formám místo starší

volnosti a přál při nich jisté míře slavnostního rázu. Návod pro bohoslužebné a svátostné úkony kněží i pro jejich zpovědnickou funkci vložil do obsáhlých Zpráv kněžských, vytištěných roku 1527. Od počátku století užívali Bratří hojně *knihotisku*, ať v samém Norimberce, ať v tiskárnách svých údů nebo jiných tiskařů v Litomyšli, v Mladé Boleslavi, v Bělé, pak i v Prostějově. Pro svou potřebu psali a tiskli knihy české, pro informaci veřejnosti latinské. Z nich zvláště Apologie, vydaná v Norimberce roku 1511, konala svůj úkol v rukou předního humanisty Desideria Erasma Rotterdamského, zejména však zapůsobila povzbudivě na reformátora Dra Martina Luthera.

V. První styky se světovou reformací

Německá reformace vzešla z jiných podnětů než reformace česká. *Lutherovi* byl východiskem spíše nepokoj probuzeného svědomí a hlad po osobní jistotě spasení než výzva k očištění církve podle Božího slova a k uvedení církve zpět pod Boží zákon. Ale právě i objev Lutherův – nový pohled ke Kristu jako k Dárci celé milosti – vyzněl v reformaci církve od základu. Znamenal ve svých následcích naprostý odklon od autority papežství a od středověké scholastiky. Osvobodil církve od spoutanosti tradicemi lidskými otevřením srdcí pro jasný hlas samého Pána.

V Lutherovi poznali i v Čechách mnozí pokračovatele v díle Husově. Jeho vliv posílil v církvi podobojí rozhodnější směr, jenž tu vždy trval a vedl tolik hledajících k Boleslavským Bratřím. Lukáš sám zaujal však stanovisko vyčkávací. Jako vůdce Jednoty utrpením utvrzené, vnitřně určitým řádem vybudované, nespěchal, aby se dal učít mnohem mladším a ještě neosvědčeným učitelem vitemberským. Od samého vystoupení Lutherova (1517) byla však Jednota postavena před otázkou, jak se k jeho zvěsti zachová a jak časem upraví svůj poměr k mladší, brzy však mnohem silnější sestře, která jí v luterské církvi vyrostle. Neboť Jednota přestala nyní být jedinou církvi skutečně reformační. Bude se musit tím oním způsobem vyrovnávat s touto skutečností a nově zkoušet nosnost svého základu.

Od počátku byly v Jednotě předpoklady pro tuto *živou konfrontaci*, neboť Bratři s podivuhodným smyslem pro ekumenicitu rozlišovali svou Jednotu (a jednotlivé jednoty, t. j. viditelné dílčí církve) od církve obecné a bránili se samospravedlivému a sektářskému ztotožnění svého společenství s církví vůbec. Již roku 1486 promýšleli možný případ, že by se vyskytl kněz nebo i více kněží, kteří by z Božího řízení provedli reformaci v části církve, a stanovili si za povinnost pozorně se mít k takové nové jednotě, po případě k ní se připojit, byla-li by vydařenější než Jednota bratrská. Bude otázkou věrnosti této zásadě i bedlivého rozhledu, rozpoznají-li Bratři, že nastala taková situace či usoudí-li, že se setkali jen s takovými učiteli, které budou povinni respektovat, aniž by se k nim mohli s dobrým svědomím připojit docela.

Lukáš tedy zatím neměl za to, že by vystoupením Lutherovým nastal pro Jednotu první z naznačených případů. Zarazilo ho Lutherovo stanovisko, že je lhotejně, klaní-li se věřící před svátostí nebo ne. V očích Lukášových byla to modloslužba, pro niž není omluvy. Také otázka, zda Lutherův důraz na spasení z pouhé milosti neoslabil věrnost řádu a kázni, vyvstala Bratřím velmi brzy. Došlo k *výměně názorů* (1522–1524) poselstvími Bratří do Vítemberku i listy a tiskem s obou stran s přátelskou věcností, ba s nezvyklým respektem strany vůči straně. Ale potom styk mezi Boleslaví a Vítemberkem ustal. Přispěla k tomu snad i selská válka (1525); Bratři sotva mohli zůstat lhostejni k Lutherovu odmítavému stanovisku vůči sedlákům. S jeho strany se na adresu Bratří ozývala námitka, že neformulovali dosti jasně své učení, že drží druhý křest při vstupu do Jednoty, že přidržují své kněze k celibátu a že nepěstují *vyšší vzdělání* svých bohoslovců. Lukáš opravdu neměl pochopení pro potřebu znalosti původních biblických jazyků, ba ani pro obecné vzdělání kněží v latině. Rozdíl mezi Bratry, kteří na první místo kladli osobní zbožnost a budování sborů, a mezi bohoslovceky odborně školеныmi theology zahraničními bude často patrný i nadále, třeba Bratři po nemnoha letech započnou vysílat na universitní studie aspoň vybrané kněžské mládežnické a otevrou se tím vlivům pro Jednotu velmi významným.

Než došlo k dalším stykům s Lutherem, musila se Jednota na Mo-

ravě, kde jí byl v čele B. Martin Škoda jako Starší se sídlem v Přerově, vyrovnat s prvními *závany zwingliovství* u nás. Také tři mniši uprchlí pro své luterské smýšlení z Vratslavě do Litomyšle a tam do Jednoty přijatí, Michal Weisse, Jan Zeising (Čížek) a Jan Mnich, dali se zaujmout spisy curyšského reformátora a propagovali zejména jeho pojetí věci Páně jen jako symbolu a znamení smrti Kristovy pro věřící. Brzy se pro Zwingliho rozhoril moravský rytíř Jan Dubčanský, pán Habrovan na Vyskovsku, a založil na svém panství jednotu Habrovanských (1527). B. Lukáš hájil učení Jednoty na obě strany. Obojí „novověrci“ měli podle jeho soudu víru „necelou a kusou“, s příliš jednostranným důrazem na spasení z milosti a s nevýstižným učněním o svátosti stolu Páně. Při ní kladl Luther podle názoru bratrského přílišný důraz na hmotu svátosti, Zwingli pak vyprazdňoval její obsah učněním, že jde o pouhé znamení.

K vlivům reformace s obou stran, ze Saska i ze Švýcar, přibýlo i *novověřství* na Moravě – samo o sobě tak výlučné, že nebyla nádeje na sjednocení těchto houževnatých trpitelů s Jednotou, i když se o to stal roku 1528 pokus na jejich ochranu v pronásledování. Přibýla i obnovená aktivita *Malé stránky*, vedené zestrálm B. Amosem a nově získaným Janem Kalencem. Z jejich řad vytrpěli statečně mučedlnictví Mikuláš Vřetenář, vdova Klára a Marta z Poříčí v Praze v letech 1526–1527. Z Zwingliových stoupenců, bývalých vratislavských mnichů, skončil Jan Čížek jako novokřtěnc na hranici v Brně (1528), kdežto Michal Weisse zůstal v Jednotě a sloužil jejimu německému sboru v Lanškrouně, dáváje ve své literární činnosti i nadále najevo, že byl dotčen vlivem švýcarským.

VI. *Převaha luterské orientace*

V této rušné soutěži směrů nových i starých a na rozcestí nových možností pro budoucnost *zemřel B. Lukáš* koncem roku 1528. „Nikdá muže takového v Jednotě nebylo...“, psal o něm po letech Jan Blahoslav. Jeho nástupce v úřadu sudího B. Škoda snažil se zachovat směr svého druhu, nestačil však na to, jako kdysi nestačil na podobný